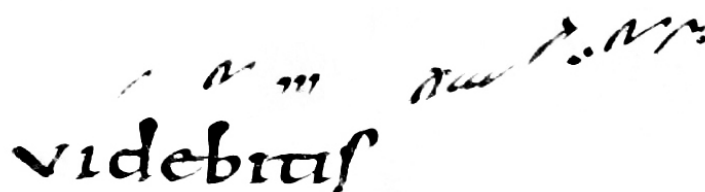
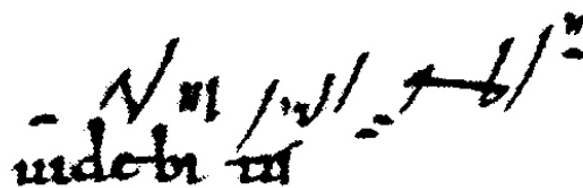
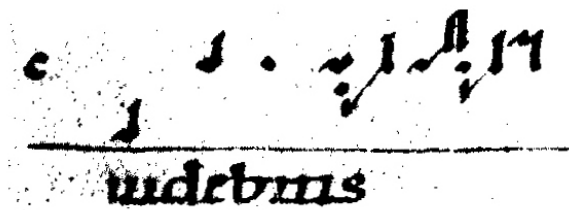
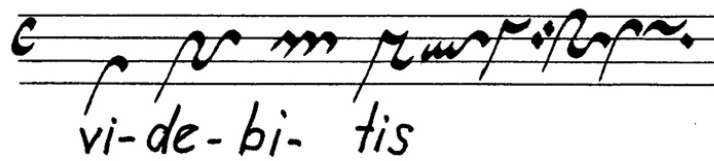

Geert Maessen

De tweede fase in de reconstructie van het gregoriaans

Een studie over reconstructie en notatie van
het tiende-eeuwse gregoriaans

Gregoriana
Amsterdam 2008

Geert Maessen

De tweede fase in de reconstructie
van het gregoriaans

De afbeelding op de voorkant toont de zogenaamde videbitis-formule uit vijf verschillende bronnen. Van boven naar beneden:

- Fluxus, Amsterdam 1996
- *Graduale Romanum*, Solesmes 1908
- Rome, Vat. lat. 5319 (oud-romeins, diastematisch, twaalfde eeuw)
- Rome, Angelica 123 (gregoriaans, adiastematisch, begin elfde eeuw)
- Sint Gallen, Stiftsbibliothek 359 (gregoriaans, adiastematisch, begin tiende eeuw)

Ten opzichte van een eerder verstuurd digitaal PDF-bestand zijn er in deze uitgave enkele kleine verbeteringen aangebracht in de colofon-pagina, de inhoudsopgave, het voorwoord en de pagina's 82, 86 en 156

Geert Maessen

De tweede fase in de reconstructie van het gregoriaans

Een studie over reconstructie en notatie van het tiende-eeuwse gregoriaans

ISBN 978-90-813217-3-0

NUR 663

© 2008 Gregoriana, Amsterdam

www.gregoriana.nl

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inhoud	
Voorwoord	3
Inleiding; de reconstructies van Solesmes	5
1 De unisono-porrectus	9
1.1 Cardine's argumenten	9
1.2 Dijon (Montpellier)	10
1.3 Christus factus est: "Illum"	12
1.4 Pugliese, de appositiestropha: "videbitis"	15
1.5 Algemene kritiek op Cardine's argumenten	18
1.6 Schetsmatige diastematie	19
1.7 Adiastematische logica	24
1.8 Twee formules, nogmaals: sierneumen	26
1.9 De resultaten van mijn peiling	30
1.10 Tussentijdse conclusie	42
1.11 De responsoriumverzen van de derde en vierde modus	44
1.12 De introitus	47
1.13 Enkele formules	49
2 Het gregoriaans in bredere context	52
2.1 Gregoriaans, oud-romeins en ambrosiaans	52
2.2 De offertoriumverzen	54
2.3 De semiologie van Eugène Cardine	56
2.4 Sierneumen	58
3 Kritiek op de uniformiteitshypothese	60
4 Een tweede-fase reconstructie-principe	71
4.1 De nuance van Beneventum	71
4.2 Noord, Midden en Zuid Europa	72
Conclusie	75
Appendix A Voorbeelden	77
Appendix B Notatie en uitvoering van het gregoriaans	139
Appendix C De Fluxus-notatie	141
Literatuur	151
Noten	153

"Nolite cantare, nisi quod legitur esse cantandum."
(Zingt alleen maar wat je leest dat gezongen moet worden.)

Emo van Huizinge (ca. 1219), abt van het klooster Bloemhof te Wittewierum
(provincie Groningen)ⁱ

ⁱ) voor de noten zie blz. 153 en verder

Voorwoord

Naar aanleiding van een vraag van koorleider Wim van Gerven om bladmuziek te verkleinen voor een uitvoering, ontwikkelde ik eind 1996 onbedoeld een alternatieve muzieknotatie voor het gregoriaans. In deze "Fluxus-notatie" bleken de tiende-eeuwse aanwijzingen veel beter leesbaar dan in de twintigste-eeuwse notatiewijzen.

Een van de eerste gezangen die ik daarna in de nieuwe notatie uitschreef was het graduale "Hodie scietis" dat we (van traditionele notatie) zouden zingen in een mis met priester Antoine Bodar in de Engelse Kerk op het Amsterdamse Begijnhof. Toen ik dit graduale vanuit de nieuwe notatie terug wilde vertalen naar de oorspronkelijke Sint Gallen-neumen, lukte dit op drie plaatsen niet naar behoren (op slechts drie van de 351 noten). Twee van deze drie plaatsen betrof de zogenaamde unisono-porrectus. De derde plaats betrof een geval van de zogenaamde pes initio-debilis.

Op een wandeling rondom abdij Sint Benedictusberg te Mamelis bij Vaals, vroeg ik in de zomer van 1997 aan Kees Pouderoyen (kenner van het gregoriaans repertoire) of de unisono-porrectus misschien geen discutabel fenomeen zou kunnen zijn. Met veel stelligheid beweerde hij dat het bestaan van de unisono-porrectus een "uitgemaakte zaak" was. Ik stond perplex. Sindsdien heb ik alle argumenten voor het bestaan van de unisono-porrectus onderzocht en alle vermeende voorkomens daarvan in het cantatorium-repertoire geïnventariseerd en bestudeerd. De resultaten van deze onderzoekingen vindt u in voorliggende studie.

Veel dank ben ik verschuldigd aan Reinier van der Lof die als een van de eerste enthousiast reageerde op de Fluxus-notatie. In 2002 initieerde hij zelfs Vocaal Ensemble Gregoriana dat sindsdien onder mijn leiding staat en niet zonder succesⁱⁱ vrijwel uitsluitend van de Fluxus-notatie zingt. Een eerdere versie van deze tekst heeft hij ook van kritisch commentaar voorzien. Ook ben ik veel dank verschuldigd aan Marcel Zijlstra die enthousiast reageerde op de Fluxus-notatie, in 1997 een publikatie daarover heeft helpen mogelijk maken en verschillende malen met zijn Schola Cantorum Ecclesiae Tuae misgezangen in Fluxus-notatie uitvoerde. De monniken van abdij Sint Benedictusberg dank ik voor hun gastvrijheid en het beschikbaar stellen van hun bibliotheek. Schola Parvula (1998-1999), Schola Cantorum Nomini Tuo (2000-2003) en Virga (sinds 2006) ben ik eveneens dank verschuldigd; ook zij hebben vele gezangen in Fluxus-notatie uitgevoerd. Tenslotte ben ik veel dank verschuldigd aan Sander van Maas, Edwin Braakhuis, Pieter Mannaerts en Franco Ackermans die (delen van) eerdere versies van deze tekst van waardevol kritisch commentaar hebben voorzien.

Geert Maessen

Amsterdam, maart 2008

